

U povodu Dana zaštite okoliša, 5. lipnja

Strogi rezervat Bijele i Samarske stijene

**Novim Zakonom o zaštiti prirode, od veljače 2018.
godine, Strogi rezervat Bijele i Samarske stijene
prenesen je iz nadležnosti upravljanja JU Priroda
u nadležnost JU Nacionalni park Risnjak**

Samo se tri županije u Hrvatskoj mogu pohvaliti da na svom području imaju izvorni i gotovo posve iskonsku prirodu, zaštićenu unutar strogih rezervata, a to je i najstroža kategorija zaštite prirode u Republici Hrvatskoj. U Primorsko-goranskoj županiji strogi rezervat obuhvaća Bijele i Samarske stijene u planinskem sklopu Velike Kapele, a granice rezervata samo se malim dijelom protežu i na područje Karlovačke županije. U Ličko-senjskoj županiji strogi rezervat su Hajdučki i Rožanski kukovi u Sjevernom Velebitu. I jedan i drugi strogi rezervat odlukuju se divljim i rastgranim stjenovitim vapneničkim kukovima između kojih zjape duboke ponikve i pravilje u kojima se dugo zadržava snijeg. I jedno i drugo područje teško je prohodno, a između stijena i kukova očuvane su šumske sastojine gotovo prašumskog izgleda jer se u njima zbog neprohodnosti terena šumom nije nikada gospodarilo.

Iznimnost šumskih zajednica

Usporedba prirodnih vrijednosti između ta dva rezervata daje i mnoge druge zanimljive poveznice i paralele. Očuvan planinski i šumski svijet u dva istaknuti masiva sjeverozapadnih Dinara, Velike Kapele i Velebita svoj vrhunac raznolikosti pokazuju u čvoristima ovih rezervata. Tu se stječe nekoliko različitih šumskih zajednica, vjerovatno bioraznolikošću najbogatijima u Europi, a zajednice u pukotinama stijena odlikuju se florom raritetima i endemima, dok su zajednice u dubokim ponikvama toliko napućene šarolikim cvijećem da su ih ljudi prozvali „planinski vrtići“. Zanimljiva botanička poveznica „planinskih vrtića“ u ova dva stroga rezervata je naočiti planinski kotrljan, svojevrsna „kraljevska planinska roža“. Kad procvate, okrujen je ametistno modrom krunom koja naznačuje i ovjenčava cvat. Prema jednom tumačenju, po toj su „planinskoj roži“ Rožanski kukovi dobili svoj naziv.

U oba rezervata još danas nesmetano

Što je strogi rezervat?

Definicija strogog rezervata prema Zakonu o zaštiti prirode je da je to „područje kopna i/ili mora s neizmjenjenoj ili neznačajno izmjenjenoj sveukupnom prirodom, a namijenjen je isključivo očuvanju izvorne prirode. U strogom rezervatu zabranjene su gospodarske i druge djelatnosti, a može se dopustiti posjećivanje, obavljanje istraživanja i praćenja stanja prirode“. Zadaća je svih nas, kako onih koji rezervate posjećuju tako i onih koji njima upravljaju, da ove iskonske vrednote prirode predamo očuvane generacijama koje dolaze iza nas.

Od 2006. do 2018. godine Strogim rezervatom Bijele i Samarske stijene upravljala je JU Priroda. Novim Zakonom o zaštiti prirode, od veljače 2018. godine, Strogi rezervat Bijele i Samarske stijene prenesen je iz nadležnosti upravljanja JU Priroda u nadležnost JU Nacionalni park Risnjak. Nedavno je obavljena primopredaja dužnosti.

mr. sc. Marko Randić,
JU Priroda

Velebitska gušterica

Za Bijele i Samarske stijene značajno je nekoliko „planinskih“ predstavnika vodozemaca i gmazova. Ovdje nalazimo alpskog vodenjaka, crnog đaždevnjaka i crnu ridovku, kojima je poveznica tamna boja tijela, ali je jedan od najzanimljivijih ovađasnih predstavnika herpetofaune endemična velebitska gušterica (*Iberolacerta horvathi*). Tamna boja je vjerojatna prilagoda na hladniju planinsku staništa pa se i velebitska gušterica odlikuje tamnim pjegicama na gornjoj strani tijela i tamnim uzdužnim prugama na bokovima. Odlično je prilagođena životu na stjenovitim mjestima, u planinama, do granice šume, ali ponegde se u klancima i stjenovitim jarugama spušta na niže nadmorske visine. Vješto se zavlači u pukotine, škrape i procipe i često u njih vreba pljen. Živi veći na takvima mjestima gdje se izmjenjuju izložene stijene služi i toploškim kontrastima kako bi regulirala tjelesnu toplinu. Kad se sunča slijepi tijelo iprije se uz podlogu pa tada izloži sunčevim zrakama dvije tamnosmeđe, gotovo crne pruge koje se nalaze duž bokova tijela. Prema uzorku rasprostranjenosti smatra se da pripada reliktnim vrstama koje su tijekom ledenog doba vjerojatno bile šire rasprostranjene, a danas su se održale u nekoliko razmjerno malenih planinskih predjela. U slučaju velebitske gušterice to su neki alpsi predjeli južne Austrije, sjeveroistočne Italije i jugozapadne Slovenije, dok je u Dinarskom planinskom lancu rasprostranjena od Trnovskog gozda i Snežnika u Sloveniji do Učke, Sječnika, Risnjaka, Velike Kapele, Like i Velebita te do Poštaka i Dinare.

Velebitska gušterica
foto: M. Randić

Runolist

Runolist (*Leontopodium alpinum*) je simbol planina i planinske najdraži cvjet. Smatra se da je glacijalni relikt, tj. preostatak ledenih doba. Premda su njegove bijelim dlačicama obrasci pustenaste „latice“ u stvari ovojni listovi oko složenog cvata – glavicu, jer bijika pripada glavičikama, runolist je po njima prepoznatljiv. Nekad su planinari mnogo brali runolist jer su njime dokazivali da su „osvijili“ visoku planinu. Danas se svijest o potrebi očuvanja prirode već dovoljno utvrdila pa runolist često možemo pronaći i u neku posjećenu planinsku stazu, što, međutim, nije baš slučaj i u Bijelim i Samarskim stijenama gdje se runolist nažalost jako prorijedi. Zanimljivo je da u Dinarskim planinama raste jedna posebna vrsta runolista – krški runolist koji je sitnji od tipičnog, alpskog oblika, a razlikuje se u još nekim morfološkim obilježjima. Svojta je strogo zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode.

Krški runolist
foto: Marko Randić

Hrvatska žutika

U Strogom rezervatu Bijele i Samarske stijene uspijeva posebna svojstva bodljikave biljke – hrvatska žutika. Hrvatska je žutika (*Berberis croatica*) endemična svjetska arealom ograničena na istaknute u bari izložene kamenite glavice i vrhove Dinarskih planina gdje uglađenom rastu male populacije od nekoliko desetaka grmova. Grmovi hrvatske žutike su obično kržljavog rasta, gusto zbijeni, oštreni bodljikavici, prilegnuti uz tlo i nalazimo ih najčešće u pukotinama stjenovitog tla. Svojtu je u Hrvatskoj prvi zabilježio madarski botaničar Borbas pod nazivom etranske žutike (*B. aetnensis*), ali kasnije se svojom pozabavio naš glasoviti botaničar Ivo Horvat koji je smatrao da se radi o novoj, do tada nepoznatoj i endemičnoj vrsti žutike. U istraživanja hrvatske žutike bila je nekoliko godina uključena JU Priroda pa su uz ranije poznate lokalitete na Učki, Obriču, Viševici i drugdje u Gorskom kotaru pronađeni i mnogi drugi lokaliteti u primorskom nizu planina. Slična svojta žutika zabilježena je u Strogom rezervatu Bijele i Samarske stijene, u posebnom tipu pretplaninske šume smrekove grme pretepljanih vrhovima, grebenima i kukovima, a istraživači koju su je našli također smatraju da se radi o hrvatskoj žutici (*B. vulgaris*), a osim po pojedinim morfološkim i vrlo izraženim ekološkim razlikama razlikuje se i kemijskim sastavom, primjerice, kolicinom berberina, tvari koja ima snažna fitofarmakološka svojstva. Hrvatska žutika je ovom tvari mnogo bogatija od obične žutike. Svojta je strogo zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode.

Koja uspijeva na izrazito stjenovitim vrhovima, grebenima i kukovima, a istraživači koju su je našli također smatraju da se radi o hrvatskoj žutici (*B. vulgaris*), a osim po pojedinim morfološkim i vrlo izraženim ekološkim razlikama razlikuje se i kemijskim sastavom, primjerice, kolicinom berberina, tvari koja ima snažna fitofarmakološka svojstva. Hrvatska žutika je ovom tvari mnogo bogatija od obične žutike. Svojta je strogo zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode.

Planinski kotrljan

Planinski kotrljan (*Eryngium alpinum*) načita je planinska biljka koju rado beru planinari i izletnici nedovoljno upućeni u zaštitu prirode zbog vrlo atraktivnih ljubičasto-modrih cvatova. Zbog toga je globalno ugrožena vrsta. Prvenstveno je raširena u Alpama gdje raste duž primorskog alpskog niza od Francuske do Slovenije. U Dinarskim planinama nalaze se populacije odmaknute od glavnog areala (a takve populacije nazivamo disjunktnе) na Risnjaku, Velikoj Kapići, Velebitu i Biokovu, te dalje do nekih planina BiH i Crne Gore. Na ovom se području uobičajeno udružuje s vrstama visokih zelenih u posebnoj vegetaciji tzv. „planinskih vrtića“. Vrsta je strogo zaštićena prema Zakonu o zaštiti prirode.

Planinski kotrljan
foto: Stanislav HORACK

Markirane staze, skloništa i planinarski dom

Danas se na području Strogog rezervata nalazi nekoliko markiranih planinarskih staza, planinarski dom i dva planinarska skloništa – Ratkovo sklonište u Samarskim stijenama Planinarski dom Dragutin Hirc i Planinarsko sklonište Miroslav Hirc u Bijelim stijenama. Planinarske staze su Mrkopaljski planinarski put (MPP), Kapelski planinarski put, put od Tuka do Klenovice i Goranski planinarski put.

Ratkovo sklonište
foto: ARHIV JU PRIRODA